

Suomen kielen äänne- ja muoto-opin käsikirja saksankielisessä asussa

LAURI HAKULINEN *Handbuch der finnischen Sprache*. 1. Band. Erweiterte Übersetzung aus dem Finnischen. Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1957. XII, 230 siv.

Professori Lauri Hakulisen teos Suomen kielen rakenne ja kehitys, jonka I osa tuli julkisuuteen v. 1941 ja II osa v. 1946, sai jo heti ilmestyessään hyvän vastaanoton. Jatkuva käyttö on yhä vakiinnuttanut käsitystä sen oivallisuudesta. Teoksen saamasta tunnustuksesta on osoituksena myös sen kääntäminen ulkomaiden kielille. Venäläinen käännös (*Razvitije i struktura finskogo jazyka*) ilmestyi painosta vuosina 1953 (I osa) ja 1955 (II osa). Nyt on esiteltävänä ensimmäisen osan saksankielinen laitos; toinen osa ilmestyy lähiaikoina. Englanninkielinen käännös on myös odotettavissa.

Teoksen ensimmäisen osan esitteli tämän aikakauslehden palstoilla professori Martti Rapola v. 1941 (ks. *Vir.* 1941 s. 384—389). Tässä ei sen vuoksi ole tarpeen nyt ilmoitettavana olevan saksankielisen laitoksen yksityiskohtainen tarkastelu. On kumminkin syytä erityisesti tähdentää sitä, että tällä kertaa ei ole kysymyksessä pelkkä suomenkielisen alkuteoksen käännös. Hakulinen on saksankielistä laitosta varten tehnyt teokseensa useita korjauksia ja lisäyksiä. En-

sinnäkin on oikaistu eräät vähäiset erehdykset. Toiseksi on teos saatettu ajantasalle ottamalla huomioon äännehistoriallisen tutkimuksen uudet tulokset. Tässä työssä on professori Erkki Itkonen antanut arvokasta apua. Lopuksi on mainittava, että kirjallisuusviittauksia on esitetty runsaammin; erityisesti uusiin tutkimuksiin on usein viitattu. Joissakin tapauksissa olisi viittauksia ehkä saattanut vieläkin lisätä. Kaikki nämä muutokset ja lisäykset ovat tietenkin lisänneet teoksen arvoa ja käyttökelpoisuutta.

Muutamia vähäisiä huomautuksia ehkä vielä voisi esittää käsikirjan seuraavissa laitoksissa huomioon otettaviksi.

S. 17 »got. *mulda* > schwed. *mull*»: asiantuntematon voi tästä johtua siihen käsitykseen, että gootin kieli on ruotsin kielen vanhempi muoto tai että sana on gootista lainattu ruotsiin.

S. 19 r. 7 alh. »**sō* < **sövō*- < **sev(e)*», »**tō* < *tövō* < **tev(e)*»: keskimäinen kehitysvaihe tuntuu epätodennäköiseltä, eikä sen olettamiseen liene aihetta.

S. 20 esitettyä käsitystä, että sanan alkuisen *v:n* kato *ottaa* verbistä olisi

poikkeuksellisesti tapahtunut vasta kantasuomalaisen ajan jälkeen, lienee vaikea perustella. Parhaiten selittynee suomen *ottaa* ja viron *võtta* verbin äänteellinen suhde, jos Y. H. Toivosen tavoin oletamme vanhaa kahtalaisuutta vokalismissa: osassa kantasuomea *o*, osassa taas illabiaalinen vokaali, jota edustaa viron *õ* ja jonka edellä *v* säilyi (ks. FUF 31 s. 73).

S. 22 »*jyvä* 'Samenkorn' < *jivä* (dial.)»: *jyvä* sanan *y*:tä on vaikea pitää *i*:stä kehittyneenä, kun *j* näyttää *i*:n edeltä varhain kadonneen.

S. 23 »*huhtikuu* < **šukteikurę*»: tähditetystä muodosta olisi äännelaillisesti tullut *huksi-*. — Samalla sivulla mainitut muodot **joostehin* 'juostiin', **päästeihin* 'päästiin' näyttävät sisältävän kronologisen ristiriidan; *ei* > *i* on nimittäin tällaisissa tapauksissa ilmeisesti vanhempi kuin *z* > *h*.

S. 25 johdetaan *eroan* alkumuodosta **eraidan*. Varhaiskantasuomessa voitaneen kuitenkin olettaa vain etuvokaalista **eräidäm* asua; takavokaalinen *eroan* verbi on voinut syntyä vasta sen jälkeen, kun *erä-* vartalosta on analogisesti saatu *ero-* vartaloisia johdoksia.

S. 28 »*h-* < *ž-* auf jeden Fall in folgenden baltischen Lehnwörtern»: kun kantasuomessa ei liene ollut sananalkuisista *ž*:tä, olisi ollut parempi selittää, että *ž* lainattaessa substituoidiin *š*:llä, joka siten kehittyi *h*:ksi.

S. 33 oleva merkintä **łš* ~ **łś* (samantapainen myös s. 95) voi antaa aiheita sellaiseen väärään käsitykseen, että kysymyksessä olisi jokin säännöllinen vaihtelusuhte.

S. 34 r. 2 ylh. mainittu *otsa* 'Stirn' on erehdyksessä joutunut väärään ryhmään; oikea paikka olisi samalla sivulla kohdan 5 c jälkiosassa. — Samalla sivulla r. 9 alh. on **maatahen*. Todennäköisesti on *γ*:n kato myöhäisempi kuin *h*:n jälkeisen vokaalin assimiloituminen.

S. 35 olisi ehkä ollut syytä erikseen mainita *h* < **ks*. Sanaa *laho* lienee vaikea johtaa **lahko* asusta. Mihin perustuu *laiha*

sanalle oletettu alkumuoto **laiša*, on tämän kirjoittajalle jäänyt epäselväksi (sama alkumuoto näyttää muuten esiintyvän myös SKES II s.v. *laiha*).

S. 57 r. 4 alh.: **varpahisen* muodosta olisi kai äännelaillisesti tullut **varpaisen* eikä **varpaisin*. Samalla sivulla seuraavalla rivillä mainitaan alkumuoto **poikaiden*. On todennäköistä, että tällainen genetiivityyppi ei ole niin vanha, että *ai* diftongi olisi tämän tyyppin syntyessä vielä ollut säilyneenä.

S. 70—71 olisi ehkä voitu viitata Toivosen FUF 28 esittämään *i*-latiiviin.

S. 77: superlatiivi *villein* voidaan äännteellisiin rinnakkaistapauksiin katsoen selittää myös muuten kuin olettamalla *tervein* tyyppin analogiaa.

S. 91: *kiuas* ei liene alkuperäisiä s-johdoksia.

S. 86: *sukkula* on todennäköisesti slaavilainen laina ja sopisi näin ollen seuraavalla sivulla mainittujen lainasanojen joukkoon.

S. 173—174 **kato-du-da*: aikana, jolloin *ð* painottoman tavun jäljessä vielä oli säilyneenä, lienee sivupainollisen tavun jäljessä yleisimmin esiintynyt *t*.

S. 181: *tulukee* muodon osalta olisi ehkä ollut paikallaan *ottaa* varten Rapolan huomautus Vir. 1941 s. 388.

Saksankielinen käännös on yleensä asiantuntevaa ja huolellista työtä. Kääntäjä on joskus vielä lisännyt tekstiin saksalaisen lukijan kannalta hyödyllisiä ja valaisevia huomautuksia. Varsinaisia erehdyksiä ja epätarkkuuksia olen huomannut vain harvoin. Seuraavassa muutamia esimerkkejä.

S. 28 on suomen *pesti* sanalle annettu merkitys 'Pest', vaikka tekstistä näkyy, että kysymyksessä on lainasana, jossa lainanantajakielen *f* on substituoitu *p*:llä.

S. 121 on alkuteoksen *kinturi* 'loukku' saanut käännöksen *kinturi* 'Flachsbreche'. *Loukku* sana esiintyy tässä kuitenkin merkityksessä 'Falle'.

S. 134 on originaalin *luisti* 'luistaminen' käännetty *luisti* 'das Schlittschuhlaufen'.

S. 140 on sananlasku *Ei lyönnän hyvää, jos ei luonnan hyvää* käännetty ja selitetty seuraavasti 'In der Schlägerei nicht gut, wenn nicht von Natur gut' d.h. 'Wer von Natur ein Schwächling ist, kann auch nicht im Kampfe seinen Mann stehen'. Sananlaskun ajatus on kuitenkin nähdäkseni se, että ihmisestä, jossa ei ole luontaisesti hyvää, ei tule lyömälläkään hyvää.

S. 138 on *surma* sanan merkitykseksi ilmoitettu 'Mord'.

S. 187 on infinitiivi *päästä* käännetty sanalla 'freilassen'.

Painovirheitä on teokseen jäänyt erinomaisten vähän. S. 17 r. 12 ylh. on altgerm. **rauda*, p.o. **rauda*. Samalla sivulla vähän alempana on **šaišpam*, p.o. **šaišpam*. S. 18 r. 1 ylh. on *kastehen*, parempi olisi kai **kastejen*. S. 39 r. 7 alh. on *d'*,

p.o. *δ'*. S. 81 r. 11 alh. on *yöj*, p.o. *yö*. S. 122 on altschwed. *digur*, p.o. *dikur*; samalla sivulla russ. *kosaru*, p.o. *kosar*. S. 172 r. 11 alh. on **-γik*, p.o. **-γik*. S. 174 r. 18 ylh. on **mayat-ta-hen*, p.o. **mayat-ta-hen*. S. 193 r. 16 alh. on Grundwort unbetont, p.o. Grundwort unbekannt.

Hakulisen teoksen julkaiseminen saksan kielellä on ollut hyvä palvelus suomen kielen tutkimuksen saavutusten tunnetuksi tekemiselle. Ulkomaisilla suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen harrastajilla on nyt käytettävissään hyvin kirjoitettu, pätevä ja ajan tasalla oleva käsikirja. Suomen kielen rakenteen ja kehityksen kotimaistenkin käyttäjien on syytä ottaa huomioon tämä parannettu ja täydennetty saksankielinen laitos. Hyvä teos on nyt uudessa asussaan tullut vieläkin paremmaksi.

LAURI POSTI